

Kritika

dőíveket és tanácsokat ad, hogy miként segíthet egy nyelvtanár a diákjainak a tanulási stílusuk ismeretében.

A következő fejezet, amely a tanulási stratégiákról szól, ismét azzal a kérdéssel kezdődik, hogy léteznek-e egyáltalán tanulási stratégiák. A szerző bemutatja a gyakran homlokegyenest ellenkező nyelvtanulási stratégia definíciókat, majd röviden áttekinti az elmúlt 20 év kutatásait a nyelvtanulási stratégiák terén. Betekintést nyerhetünk a leggyakrabban használt idegen nyelvtanulási stratégia kérdőíveibe is. Ezek után Dörnyei visszakanyarodik az általános pszichológiai szakirodalomhoz, amelynek segítségével bemutatja, hogy a nevelépszichológia terén is meglehetősen pontatlanok és ellentmondóak a tanulási stratégiák meghatározásai. Mivel úgy tűnik, nem sikerül egy általánosan elfogadott tanulási stratégia definíciót találni, a nevelépszichológia terén egy új fogalom használata kezd elterjedni, az önszabályozás, illetve az önszabályozó képesség. Az új fogalom népszerűsége annak a felismerésnek köszönhető, hogy a tanulási stratégiák használatával kapcsolatos kutatások rávilágítottak arra, hogy a tanulás sikere nem azon múlik, hogy valaki milyen és hány stratégiát használ, hanem azon, hogy egyáltalán használ-e stratégiákat és ezek megfelelnek-e az ő tanulási stílusának.

Az utolsó fejezetben öt egyéni jellemzőről olvashatunk, amelyek közül talán az idegen nyelvi szorongás méltatlanul került a kisebb jelentőségű egyéni tulajdonságok sorába, hiszen több kutatás is bizonyította, hogy gyakran az idegen nyelvi szorongás jobb előrejelzője a nyelvtanulás eredményességének, mint akár a motiváció vagy a nyelvérzék. A szorongás mellett a szerző megvitatja a kreativitás lehetséges szerepét a nyelvtanulásban különös tekintettel arra, hogy a modern kommunikáció alapú nyelvtanításban gyakran alkalmaznak a nyelvtanárok kreativitást igénylő feladatokat. Ebben a fejezetben megismerkedhetünk a kommunikációs hajlandóság fogalmával valamint az önbecsülés és tanulói hiedelmek jelentőségével a nyelvtanulásban. Itt megjegyezném, hogy későbbi kutatásokban érdekes lenne megvizsgálni, hogyan kapcsolódik az önbecsülés az énképhez, az idegen nyelvi énhöz és ezáltal a motivációhoz.

Összességében Dörnyei Zoltán könyve rendkívül izgalmas, tanulságos és elgondolkodtató kalauz a nyelvtanulói sajátosságokról, amelyet ajánlok minden nyelvpedagógus és a nyelvtanulás iránt érdeklődő szakember figyelmébe. A kötet, mint már több egyetemi oktató kollégám is tanúsítja, nagyon jól alkalmazható a nyelvtanárok alapszintű és posztgraduális képzésében, és véleményem szerint az elkövetkezendő években a nyelvtanulásról szóló szakirodalom alapműve lesz.

Dörnyei Zoltán (2005): *The psychology of the language learner. Individual differences in second language acquisition.* Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey.

Kormos Judit

*Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Angol-Amerikai Intézet, Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék*

Kettős identitás

Kettős identitás' című kötetében *Bindorffer Györgyi* az etnikai mozgalmak szaporodásával, a szeparatista törekvések egyre gyakoribb feltűnésével, illetve az 1990 után megváltozott körülményekkel magyarázza az identitásvizsgálat jogosultságát.

A nemzeti szuverenitásra vonatkozó korábbi elképzelések – miszerint egy államhatáron belül egy azonos nemzet tagjai élnének – nem tarthatóak; a globalizáció hatására például sok helyen megfigyelhetjük a nemzeti-etnikai jelleg háttérbe szorulását, kevésbé

hangsúlyossá válását; más területeken azonban – ilyen például Közép-Európa is az 1990-es évek átrendezései után – éppen ezek kiemelése, a hagyományörzés, a (vélt vagy valós) gyökerekhez való visszanyúlás válik fontossá.

A kötet egy 1993–95 között Dunabogdányban készült vizsgálaton alapul, melyben a szerző az itteni svábok kettős identitását kívánta több aspektusból megfigyelni és értelmezni. A kutatás kiinduló hipotézise, hogy a helyi sváb kisebbség kettős identitással rendelkezik. Ennek definícióját a következőképpen adja meg: „...a kettős identitás olyan identitáskonstrukció, amelyben egy többségi dominanciájú országban élő kisebbség saját etnikai identitásának történetileg változó, generációs eltéréseket és érvényességeket felmutató megőrzése és reprezentációja mellett magáévá teszi, internalizálja és érzelmiileg átéli a többségi etnikum nemzeti identitásának azon elemeit, amelyek saját etnikai identitásának elemkészletéből hiányoznak, vagy csak részben találhatóak meg benne.” (11.) A szerző tehát azt állítja, hogy az adott etnikum gyakorlatilag kiegészíti saját identitásának elemeit azokkal az elemekkel, melyeket fel tud használni a többségi népség identitásából, és ötvözi a kettőt.

Módszertanilag a vizsgálat sokszínű; a szerző mindig a legcélravezetőbbnek tűnő módszert alkalmazta a néprajz, antropológia, oral history területéről. Dominál a résztvevő megfigyelés, és sokszor a strukturálatlan, azaz előre nem megszerkesztett kérdésekkel zajló interjúk és spontán beszélgetések bizonyultak a leghasznosabbnak. Összesen 290 fővel beszélgetett; az interjúalanyokat három korcsoportra osztotta (20–40, 40–60, 60–80 évesek), hogy így felvázolhasson egyfajta tendenciát, amely a svábok magyar, nemzeti, illetve sváb identitásában jelentkezik. A generációkra bontott csoportok sokmindenről árulkodnak: láthatóvá válik az örökítés folyamata, a tradíciók őrzése, illetőleg az, hogy az iskolázottság fokával összefüggő mobilitás befolyásolja a nyelvhasználatot. Bindorffer azonban tisztában van azzal, hogy vizsgálata csak az adott településre érvényes, nem alkalmazható más magyarországi kisebbségre, de még más német kisebbségre sem. A kötet különböző témaköröket érint: olvashatunk többek közt az identitás dimenzióiról, a név és nyelvhasználatról, vallásról, interetnikus kapcsolatokról, asszimilációról. E fejezetek közül a számomra legérdekesebbeket szeretném bemutatni.

Az első természetesen magának az identitásnak a kérdése, melyet tanulmányozhatunk nemzeti, etnikai szempontból is. Mindkét esetben azonos marad azonban magának az identitásnak a lényege: olyan folyamat, mely segít az egyénnek, hogy megtalálja helyét a világban, segíti eligazodni a társadalomban, valamint annak csoportjaiban. Az identitás tartalmaz elképzeléseket „rólunk” és „róluk”, és ez szerepet játszik az egyén önismeretének kialakulásában is. Mindez egy szocializációs folyamat eredményeképpen alakul ki, mely természetesen összefügg a társadalomban bekövetkező változásokkal; az identitás „mértékét” azonban az egyén dönti el és határozza meg. Fontos megjegyezni azonban, hogy egyszerre több csoporthoz is tartozhat, és ennek megfelelően alakul ki a kettős, esetenként többes identitás.

A második témakör a nyelv kérdése. A nyelv önmagában nem tükröz semmilyen értékrendszert, azonban központi szerepe van az etnikai önreprezentációban; emiatt gyakran konfliktusforrássá is válhat. Közép-Európában a nyelvet gyakran a nemzet-meghatározás alapjaként is tekinthetjük, így a kisebbségi nyelv használói nemegyszer támadásoknak vannak kitéve. Kisebbségek kapcsán az anyanyelv megtartása több tényezőtől is függ. Ilyen például – nagyon gyakorlatias módon – a használhatósága. Nem mindegy, képes-e az adott nyelv megújulásra, változásra; képes-e a változásokat követi szókészletében. Másik lényeges kérdés, hogy milyen érzelmekkel viseltetnek beszélői az adott nyelv iránt. A dunabogdányiak esetében a kutató kétnyelvűséggel találkozott; a kérdés valójában az volt, milyen szerepet tölt be a nyelv az identitás formálásában, megőrzésében; ki mit tart anyanyelvének; mely nyelvekre esik az aktív, illetőleg passzív nyelvhasználat, melyekre milyen fokú nyelvi jártasság jellemző. Nem mindegy az érzelmi azonosulás

sem: érdemes és érdekes megfigyelni, mely témákról mely nyelven beszél az illető. (Rendkívül érdekes volt például, amikor magát magyarnak valló sváb hölgy az édesapja halálát, valamint saját 1946-os kitelepítését németül mesélte el, és észre sem vette, hogy átváltott egyik nyelvről a másikra.) A kétnyelvűség a dunabogdányi svábokra nem minden területen jellemző, és nagyon különböző szinteken figyelhető meg; közös tulajdonság azonban, hogy a németet az idősebb generáció tagjai közül is sokan csak az iskolában tanulták. Ennek következtében éles különbséget tesznek és tettek a Hochdeutsch (azaz az irodalmi német) és a sváb között. Sokan „magyar anyanyelvű svábnak” vallották magukat, ami azonban nem zárja ki, hogy otthon családi körben ne beszélnének svábul. Érdekes megfigyelni a generációk közötti különbségben megnyilvánuló tendenciát: míg az első, legidősebb generációnál még identitásképző elemnek tekinthető a nyelv és használata, addig a második generációról ez már nem mondható el, a harmadik pedig már hátróztottan a nyelvváltás – ami nem azonos a nyelvvesztéssel! – fázisában van, hiszen tanulmányaik befejeztével elkerülnek szülőhelyükről, és ott a viseletbeli kivetkőzéshez hasonlóan nyelvüket is „levetik”. Ez azonban csak a svábra vonatkozik, az iskolában tanított Hochdeutsch soha nem volt anyanyelvük. Bindorffer leírja, hogy korábban sokszor büntetés járt azért, ha valaki németül kezdett el beszélni az iskolában.

A harmadik különösen érdekes témakör az interetnikus kapcsolat. Itt fontos megjegyezni, hogy ezek tapasztalatai visszahatnak, és oldják a feszültségeket, csökkentik a konfliktusforrásokat. Fontos vizsgálati szempont lehet a befogadó többség viszonya a kisebbséghez. Itt sokszor találkozhatunk kiszolgáltatott helyzettel, ennek megfelelően többféle, a kisebbségi létet megélt válaszreakcióval, mint például az asszimiláció, a kilépés az adott kisebbségi csoport keretei közül. A kompromisszum felé hajló kettős identitás viszont csökkeni a csoportközi konfliktusokat, és mellette bizonyos hagyományörzés is lehetséges.

Bindorffer Györgyi könyve alapos és átfogó elemzést nyújtja a dunabogdányi svábságnak. A szakmabeliek, de az antropológiai és szociológiai érdeklődésű laikus olvasók is haszonnal forgathatják. Nyelvezete érthető, a könyv szerkezete logikusan felépített, a mellékelt fotók pedig még inkább segítik a témában való elmélyülést.

Bindorffer Györgyi (2001): *Kettős identitás. Etnikai és nemzeti azonosság tudat Dunabogdányban*. Új Mandátum Könyvkiadó, – MTA Kisebbségkutató Intézet.

Miheller Hajnalka
Miskolci Egyetem, BTK

Anyanyelvű oktatás – Vajdaság

A délvidéki anyanyelvű oktatás terén nem sok lényegi változás történt. A máig ható érvénnyel megfogalmazott cél és stratégia – anyanyelvű oktatást az óvodától az egyetemig – ma sokkal időszerűbb, mint valaha.

A szabadkai székhelyű Magyarságkutató Tudományos Társaság legújabb kötete, az „Oktatási oknyomozó” visszautal egy, közel tíz évvel ezelőtti, az anyanyelvű oktatásról szervezett Kárpát-medencei konferenciára, s a tanácskozáson betervezett tanulmányokból összeállított „Anyanyelvű oktatásunk” című könyv délvidéki magyarságra vonatkozó részére. Így mintegy kései folytatásnak tekintendő. Az akkori értekezés és az MTT-sorozat első kötetének tanúsága szerint, valamint a mostani, 12. kö-